

STORTINGET

Innst. 212 S

(2018–2019)

Innstilling til Stortinget
fra utenriks- og forsvarskomiteen

Dokument 8:42 S (2018–2019)

**Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om
Representantforslag fra stortingsrepresentantene
Audun Lysbakken, Kari Elisabeth Kaski og Petter
Eide om en ny og tydelig politikk overfor Saudi-
Arabia**

Til Stortinget

Bakgrunn

Følgende forslag fremmes i dokumentet:

- «1. Stortinget ber regjeringen sørge for at Norge sammen med likesinnede land krever uavhengig FN-ledet gransking av drapet på Jamal Khashoggi.
2. Stortinget ber regjeringen kreve umiddelbar og betingelsesløs løslatelse av alle samvittighetsfanger i Saudi-Arabia, inkludert alle arresterte, men ikke dømte, kvinneaktivister.
3. Stortinget ber regjeringen støtte og beskytte saudiske menneskerettighetsforkjempere i Saudi-Arabia og utenfor landets grenser.
4. Stortinget ber regjeringen stanse all eksport av våpen, forsvarsmateriell og flerbruksmaterieill til Saudi-Arabia og de andre landene som deltar i den saudiledede koalisjonen som intervensjoner i Jemen, inkludert eksport basert på allerede utstedte lisenser.
5. Stortinget ber regjeringen granske eksporten av våpen, forsvarsmateriell og flerbruksmaterieill siden intervensjonen i Jemen startet, til landene som deltar i koalisjonen som intervensjoner i Jemen siden intervensjonen startet, for å forsikre seg om at norsk

militærmateriell ikke er blitt brukt i Jemen, og gjøre rede for hvordan Norge har sikret at norsk forsvarsmateriell ikke har bidratt til brudd på humanitæretten.

6. Stortinget ber regjeringen igangsette en gjennomgang av alle investeringer i våpenselskaper gjennom SPU for å se om SPU er investert i flere selskaper som leverer til de krigende partene i Jemen, og komme tilbake til Stortinget med dette i den årlige stortingsmeldingen om Statens pensjonsfond.
7. Stortinget ber regjeringen foreta en grundig gjennomgang av alle SPUs nåværende investeringer i Saudi-Arabia for å sikre at de er i tråd med fondets etiske rammeverk og ikke bryter menneskerettighetene, og komme tilbake til Stortinget med dette i den årlige stortingsmeldingen om Statens pensjonsfond.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, lederen Anniken Huitfeldt, Martin Kolberg, Marianne Marthinsen, Leif Audun Sande og Jonas Gahr Støre, fra Høyre, Hårek Elvenes, Trond Helleland, Ingjerd Schou og Michael Tetzschner, fra Fremskrittspartiet, Per-Willy Amundsen, Hans Andreas Limi og Christian Tybring-Gjedde, fra Senterpartiet, Liv Signe Navarsete, fra Sosialistisk Venstreparti, Audun Lysbakken, fra Venstre, Abid Q. Raja, og fra Kristelig Folkeparti, Knut Arild Hareide, viser til brev fra utenriksministeren 2. januar 2019 og fra finansministeren 5. desember 2018.

Komiteen er opptatt av at Norge i vår dialog med alle land løfter betydningen av menneskerettighetene. Komiteen merker seg at regjeringen er svært bekymret for menneskerettighetenes kår i Saudi-Arabia. Komiteen deler denne bekymringen. Det gjelder ikke minst fengsling av menneskerettighetsforsvarere, økt bruk av dødsstraff og mangel på respekt for ytringsfrihet og kvinners rettigheter. Komiteen har merket seg at utenriksminister Ine Eriksen Søreide ved flere anledninger har kritisert menneskerettighetssituasjonen i Saudi-Arabia.

Komiteen mener det er svært viktig at myndighetene i Saudi-Arabia er godt kjent med Norges syn på den kritiske menneskerettighetssituasjonen i landet. Komiteen ser positivt på en uavhengig, FN-ledet gransking av drapet på Jamal Khashoggi. Komiteen mener det er riktig med en umiddelbar og betingelsesløs løslatelse av alle samvittighetsfanger i Saudi-Arabia og ber om beskyttelse for menneskerettighetsforkjempere i Saudi-Arabia og utenfor landets grenser.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, merker seg at Norge har et strengt og omfattende eksportkontrollregelverk, som innebærer at det aldri har vært åpnet for eksport av våpen og ammunisjon (A-materiell) til Saudi-Arabia. Flertallet har merket seg at Granavolden-plattformen understreker at Norge skal ha et strengt, tydelig og stabilt kontrollrammeverk for eksport av alt forsvarsmateriell, med stor åpenhet, i tråd med Norges internasjonale forpliktelser og med forutsigbarhet på kort og lang sikt for norsk industri. Alle vurderinger av eksportlisenser skal legge vekt på respekt for grunnleggende menneskerettigheter og faren for misbruk i konfliktsituasjoner eller intern undertrykking i mottakerlandet og at man vil gjennomgå det norske eksportkontrollregelverket (lov, forskrift og retningslinjer) for å få et mer tilgjengelig regelverk. Flertallet imøteser dette arbeidet.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at selv om Norge aldri har eksportert A-materiell til Saudi-Arabia, har eksporten av B-materiell økt betydelig. B-materiell kan være sentralt i overvåking og undertrykking av egen befolkning. Dette medlem viser til formuleringene i Granavolden-plattformen, men kan ikke se at disse vil innebære en konkret endring i eksportregelverket som vil gjøre at eksporten til autoritære regimer begrenses eller stanses.

Komiteen viser til at det har vært en bred forankring i Stortinget om at Statens pensjonsfond utland (SPU) ikke skal være et utenrikspolitisk virkemiddel. Gjennom oppretting av et eget etikkråd og etiske retningslinjer kan selskaper observeres og utelukkes fra SPU. Kriteriene for uttrekk er basert på et klart felles ver-

digrunnlag og på internasjonale standarder og prinsipper. Komiteen viser til at ulike behandlinger i Stortinget har ført til et stadig bedre regelverk og et stadig bedre etisk grunnlag for SPUs investeringer. Det er både produktbaserte kriterier og atferdskriterier som gjør at selskaper kan utelukkes. Komiteen viser til at disse kriteriene er generelle, men sier tydelig at fondet ikke skal være investert i selskaper som selv eller gjennom enheter de kontrollerer, produserer våpen som ved normal anvendelse bryter med grunnleggende humanitære prinsipper. Dette gjelder også selskaper som medvirker til eller er ansvarlig for grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene, alvorlige krenkelser av individets rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner, alvorlig miljøskade, grov korrupsjon eller andre særlige grove brudd på grunnleggende etiske normer. Komiteen viser til at vurderinger av enkeltselskaper og for så vidt enkeltland er overlatt til etikkrådet. Komiteen mener dagens struktur for håndtering av etiske spørsmål knyttet til SPU bør videreføres.

Komiteen har merket seg at regjeringsplattformen vil ha en gjennomgang av det etiske regelverket for SPU. Komiteen imøteser denne gjennomgangen og mener en slik gjennomgang kan medføre et bedret etisk rammeverk for investeringer fra SPUs side.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til at det i rekken av utredninger omtalt i Granavolden-plattformen også varsles en utredning av «hvordan Norge, som del av en bred felleseuropeisk løsning, kan bidra til utvikling av et sanksjonsregime mot personer for grove brudd på menneskerettighetene».

Disse medlemmer kan på generelt grunnlag slutte seg til at denne typen tiltak har størst effekt når de er basert på bred internasjonal støtte og oppslutning, jf. sanksjoner vedtatt av FNs sikkerhetsråd og Norges tradisjon for et tett samarbeid med EU om denne type tiltak. En egen norsk, unilateral ordning med sanksjoner mot personer som er ansvarlige for grove brudd på menneskerettighetene, ville hatt begrenset effekt. I utgangspunktet slutter disse medlemmer seg derfor til at et slikt sanksjonsregime bør være en del av en bred, felleseuropeisk løsning. En for bredt anlagt mekanisme risikerer imidlertid å bli ineffektiv, utvannet og tannløs. Etter disse medlemmers oppfatning bør den varslede utredningen også undersøke mulighetene for et samarbeid om en slik mekanisme med et noe mer begrenset antall nærstående land. Disse medlemmer vil også understreke at et slikt sanksjonsregime rettet mot enkeltpersoner både må bygge på og ivareta grunnleggende rettsstatsprinsipper.

Disse medlemmer er opptatt av framgang i dette viktige arbeidet og fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen i revidert nasjonalbudsjett våren 2019 legge fram den varslede utredningen av hvordan Norge, som del av en bred, felleseuropeisk løsning, kan bidra til utvikling av et sanksjonsregime mot personer for grove brudd på menneskerettighetene.»

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til Saudi-Arabias grunnleggende mangel på respekt for menneskerettighetene. Kronprins Mohammed bin Salman vil framstå som en moderne reformist, men forfølgelser, arrestasjoner og brudd på grunnleggende rettigheter har økt under hans styre. Landet er preget av et styre med stadig flere brudd på sivile og politiske rettigheter, et politisk kontrollert rettsapparat, bruk av tortur, forsvinninger og dødsstraff, og systematisk kjønnsbasert og trosbasert diskriminering.

Dette medlem viser til drapet på den saudiarabiske journalisten Jamal Khashoggi, og at saken tross sin groteske natur ikke er et enestående eksempel på regimets politikk. Akkurat nå står seks mennesker i fare for å bli dømt til døden som terrorister utelukkende for å ha brukt sin ytringsfrihet. En av dem er den religiøse lederen Sheikh Salman al-Awda, som har gjort seg «skyldig» i å ha latt være å etterkomme et krav fra myndighetene om å skrive en støtteerklæring til regimet på Twitter. I tillegg står 11 sjiamuslimer i umiddelbar fare for å bli henrettet etter en masserettsprosess i strid med alle rettsprinsipper. Dette medlem viser til at det saudiske regimet tidligere har respondert på internasjonalt press. Da Raif Badawi etter dommen på ti års fengsel og 1 000 piskeslag mottok sine 50 første piskeslag, møtte regimet sterke internasjonale protester. Siden har han ikke mottatt flere piskeslag. Dette medlem mener det betyr noe at andre land fordømmer og tar til motmæle mot politikken som føres, og at Norge bør være tydeligere i sin fordømmelse. Dette medlem mener det er bra at Norge har fordømt drapet på Khashoggi og krevd etterforskning, men likevel at det er liten grunn til å tro at en etterforskning ledet av Saudi-Arabia vil føre til noen oppklaring. Derfor bør Norge ta initiativ overfor likesinnede land for å fremme et samlet krav om en uavhengig gransking av drapet på Khashoggi i regi av FN. Dette medlem mener også at Norge bør kreve at Saudi-Arabia umiddelbart løslater alle samvittighetsfanger, inkludert alle arresterte kvinneaktivister som ennå ikke er stilt for noen domstol, og aktivt støtte og beskytte saudiske menneskerettighetsforkjempere i Saudi-Arabia og utenfor landets grenser.

Dette medlem viser til at Saudi-Arabia er et voksende marked for Norge gjennom Statens pensjonsfond utland (SPU). Siden SPU for første gang gikk inn i det saudiske markedet i 2015, har investeringene blitt mer enn doblet. I dag er SPU investert i 42 selskaper i Saudi-Arabia til en verdi av 6,8 mrd. kroner (per 31. desember 2017). I 2017 kom det frem at SPU var investert i Saudi

Telecom Company (STC). Selskapet, som kontrolleres av kronprinsen, har vært involvert i overvåkning av menneskerettighetsforkjempere. SPU har siden da trukket investeringene fra selskapet, men saken illustrerer problematikken man står overfor i et marked som Saudi-Arabia. Dette medlem vil derfor foreslå en gjennomgang av alle investeringer Norge har gjennom SPU i Saudi-Arabia, for å sikre at de er i tråd med fondets etiske rammeverk og ikke bryter menneskerettighetene.

Dette medlem viser til konflikten i Jemen, hvor Saudi-Arabia, i likhet med alle de andre landene som deltar i koalisjonen som intervensjoner i Jemen, har gjort seg skyldig i en rekke brudd på humanitærretten og potensielle krigsforbrytelser. Regjeringen understreker at den fører en «føre var-politikk» når det gjelder eksport av militært utstyr og strategiske varer til landene i koalisjonen, noe som har resultert både i stans av eksport av våpen og ammunisjon til De forente arabiske emirater (FAE) og en nylig beslutning om at Norge ikke vil utstede noen nye eksportlisenser på forsvarsmateriell eller flerbbruksvarer til Saudi-Arabia. Dette medlem mener det er et viktig steg på veien, men viser samtidig til at utenriksministeren på direkte spørsmål ikke har kunnet garantere at norsk militærmateriell ikke ender opp i den brutale krigen, selv om Utenriksdepartementet sier at de «ikke er kjent med at norsk forsvarsmateriell er benyttet i Jemen». Utenriksdepartementet har heller ikke svart på om Norge har undersøkt eksporten til landene etter at eksporten har funnet sted. Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter (NIM) ga nylig et innspill til Meld. St. 19 (2017–2018), hvor de drøfter det norske eksportkontrollregelverket og Norges internasjonale forpliktelser sett i forhold til dagens praksis knyttet til landene som intervensjoner i Jemen. NIM konkluderer blant annet med at:

«Fra et folkerettslig synspunkt kan det se ut som om Norges gjennomføring av ATT artikkel 7 og EUs kriterium 2 (c), når det gjelder eksport av våpen og ammunisjon til stater som kriger i Jemen, kan være mangelfull.»

Dette medlem mener at bevisbyrden må ligge på departementet som forvalter regelverket, og mener at en naturlig konsekvens av politikken dringen som nå er varslet, er å stanse all eksport til alle landene som deltar i koalisjonen, å stanse eksport også når det gjelder allerede utstedte lisenser, og å sette i gang en gransking av den eksporten som har funnet sted siden krigens begynnelse, for å sikre at norsk militærmateriell ikke er blitt brukt i konflikten.

Dette medlem viser til at Norge risikerer indirekte involvering i krigen i Jemen gjennom SPU. I september 2018 kunne VG avsløre at selskapet Raytheon, som Norge har investert over 4 mrd. kroner i gjennom SPU, har lagd bomber som er blitt brukt i en rekke angrep i Jemen. Kort tid etterpå kom det fram i en gen-

nomgang gjort av Redd Barna at Raytheon kun er ett av mange våpenselskaper som SPU er investert i. Gjennomgangen viste at SPU er investert med 55 mrd. kroner fordelt på 42 av verdens 100 største våpenselskaper. Det er usikkert hvor mange av disse som kan ha forbindelser til krigen i Jemen, men Redd Barnas undersøkelser avdekker at våpen og militært utstyr fra flere selskaper, inkludert Raytheon og Dassault, som produserer jagerfly som FAE bruker, er brukt i krigføringen. Derfor mener dette medlem at SPUs investeringer i våpenselskaper må gjennomgås, for å sikre at en ikke bidrar til krigføringen i Jemen.

På denne bakgrunn fremmes følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at Norge sammen med likesinnede land krever en uavhengig, FN-ledet gransking av drapet på Jamal Khashoggi.»

«Stortinget ber regjeringen kreve umiddelbar og betingelsesløs løslatelse av alle samvittighetsfanger i Saudi-Arabia, inkludert alle arresterte, men ikke dømte, kvinneaktivister.»

«Stortinget ber regjeringen støtte og beskytte saudiske menneskerettighetsforkjempere i Saudi-Arabia og utenfor landets grenser.»

«Stortinget ber regjeringen stanse all eksport av våpen, forsvarsmateriell og flerbruksmaterieill til Saudi-Arabia og de andre landene som deltar i den saudiledele koalisjonen som intervensjoner i Jemen, inkludert eksport basert på allerede utstedte lisenser.»

«Stortinget ber regjeringen granske eksporten av våpen, forsvarsmateriell og flerbruksmaterieill siden intervensjonen i Jemen startet, til landene som deltar i koalisjonen som intervensjoner i Jemen, for å forsikre seg om at norsk militærmateriell ikke er blitt brukt i Jemen, og gjøre rede for hvordan Norge har sikret at norsk forsvarsmateriell ikke har bidratt til brudd på humanitæretten.»

«Stortinget ber regjeringen igangsette en gjennomgang av alle investeringer i våpenselskaper gjennom SPU for å se om SPU er investert i flere selskaper som leverer til de krigende partene i Jemen, og komme tilbake til Stortinget med dette i den årlige stortingsmeldingen om Statens pensjonsfond.»

«Stortinget ber regjeringen foreta en grundig gjennomgang av alle SPUs nåværende investeringer i Saudi-Arabia for å sikre at de er i tråd med fondets etiske rammeverk og ikke bryter menneskerettighetene, og komme tilbake til Stortinget med dette i den årlige stortingsmeldingen om Statens pensjonsfond.»

Uttalelse fra finanskomiteen

Utenriks- og forsvarskomiteen sendte utkast til innstilling til finanskomiteen 20. februar 2019. Finanskomiteen opplyste i brev av 5. mars 2019 at komiteen hadde følgende uttalelse:

«Komiteen viser til finanskomiteens merknader i Innst. 370 S (2017–2018):

‘Når SPUs referanseindeks utvides til å omfatte land hvor det er grunn bekymring for menneskerettighetssituasjonen generelt, er det viktig at retningslinjene for observasjon og uttrekk gjennomgås og operasjonaliseres slik at de er tilstrekkelig robuste i forhold til utfordringene i disse markedene.’

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Rødt, viser til utenriks- og forsvarskomiteens merknader og til sine respektive partiers merknader i utenriks- og forsvarskomiteens innstillingsutkast, og slutter seg til disse.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at verdien av SPUs investeringer i Saudi-Arabia økte i 2018. Dette medlem er positiv til signalene fra Finansdepartementet og NBIM om å avvente ytterligere investeringer i Saudi-Arabia all den tid vestlige investeringer i Saudi-Arabia er en del av regimets strategi for å bedre verdens syn på regimet og dekke over brudd på menneskerettighetene som finner sted i landet. Dette medlem viser her til Amnesty Norges klare anbefalinger om å vektlegge de menneskerettslige utfordringene ved å investere i Saudi-Arabia.

Videre vil dette medlem understreke at etikkrådet ikke er i stand til å gjøre gode nok vurderinger av SPUs investeringer i land som Saudi-Arabia. Dette medlem viser til at Saudi-Arabia ikke er et land med fri presse og sivilsamfunn, og at det er særlig vanskelig for etikkrådet å vurdere lokale selskaper. Dette medlem viser derfor til forslagene fremmet av SVs medlem i utenriks- og forsvarskomiteens innstillingsutkast.

Komiteens medlem fra Rødt støtter forslaget om en ny og tydelig politikk overfor Saudi-Arabia. Dette medlem viser til at Norges politikk gjennom flere år har bidratt til å styrke det saudiarabiske regimet og andre undertrykkende islamistdiktators posisjon internasjonalt. Ikke minst gjelder dette store saker som Norges deltakelse i NATOs krig mot i Libya i 2011 og den daværende norske regjeringens utnevning av Nasjonalkoalisjonen for de demokratiske og revolusjonære kreftene i Syria, som ‘den legitime representanten for det syriske folket’ i 2012. Saudi-Arabia var etter dette medlems mening en viktig pådriver for krig og regimeskifte både i Libya og Syria, noe det saudiarabiske regimet har sett som en måte å øke sin innflytelse i regionen.

Dette medlem påpeker at Saudi-Arabia bruker millioner av dollar på å påvirke tenketanker, medier og politiske beslutningstakere og institusjoner i USA og NATO, som er premissleverandører for norsk forsvars-, utenriks- og sikkerhetspolitikk. Dette medlem mener det er svært beklagelig at Norge har latt seg bruke til å fremme Saudi-Arabias og dets alliertes agenda for voldelig regimeskifte i Libya og Syria, og forutsetter at Norge i fremtiden må forholde seg langt mer kritisk til initiativer og aktører som kan tenkes å fremme Saudi-Arabias internasjonale agenda.»

Forslag fra mindretall

Forslag fra Arbeiderpartiet:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen i revidert nasjonalbudsjett våren 2019 legge fram den varslede utredningen av hvordan Norge, som del av en bred, felleseuropeisk løsning, kan bidra til utvikling av et sanksjonsregime mot personer for grove brudd på menneskerettighetene.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen sørge for at Norge sammen med likesinnede land krever en uavhengig, FN-ledet gransking av drapet på Jamal Khashoggi.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen kreve umiddelbar og betingelsesløs løslatelse av alle samvittighetsfanger i Saudi-Arabia, inkludert alle arresterte, men ikke dømte, kvinneaktivister.

Forslag 4

Stortinget ber regjeringen støtte og beskytte saudiske menneskerettighetsforkjempere i Saudi-Arabia og utenfor landets grenser.

Forslag 5

Stortinget ber regjeringen stanse all eksport av våpen, forsvarsmateriell og flerbruksmaterieell til Saudi-Arabia og de andre landene som deltar i den saudiledele koalijonen som intervenserer i Jemen, inkludert eksport basert på allerede utstedte lisenser.

Forslag 6

Stortinget ber regjeringen granske eksporten av våpen, forsvarsmateriell og flerbruksmaterieell siden intervensjonen i Jemen startet, til landene som deltar i koalijonen som intervenserer i Jemen, for å forsikre seg om at norsk militærmaterieell ikke er blitt brukt i Jemen, og gjøre rede for hvordan Norge har sikret at norsk forsvarsmaterieell ikke har bidratt til brudd på humanitæretten.

Forslag 7

Stortinget ber regjeringen igangsette en gjennomgang av alle investeringer i våpenselskaper gjennom SPU for å se om SPU er investert i flere selskaper som leverer til de krigende partene i Jemen, og komme tilbake til Stortinget med dette i den årlige stortingsmeldingen om Statens pensjonsfond.

Forslag 8

Stortinget ber regjeringen foreta en grundig gjennomgang av alle SPUs nåværende investeringer i Saudi-Arabia for å sikre at de er i tråd med fondets etiske rammeverk og ikke bryter menneskerettighetene, og komme tilbake til Stortinget med dette i den årlige stortingsmeldingen om Statens pensjonsfond.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Senterpartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og rår Stortinget til å gjøre følgende

v e d t a k :

Dokument 8:42 S (2018–2019) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken, Kari Elisabeth Kaski og Petter Eide om en ny og tydelig politikk overfor Saudi-Arabia – vedlegges protokollen.

Oslo, i utenriks- og forsvarskomiteen, den 13. mars 2019

Anniken Huitfeldt

leder

Knut Arild Hareide

ordfører

Stortinget
Utenriks- og forsvarskomiteen
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref
18/4768 -

Dato
5.12.2018

Vedrørende representantforslag 42 S (2018-2019)

Jeg viser til representantforslag 42 S (2018-2019) fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken, Kari Elisabeth Kaski og Petter Eide om en ny og tydelig politikk overfor Saudi-Arabia.

Forslagsstillerne fremmer syv forslag. Nedenfor følger mine vurderinger av de to forslagene som gjelder Statens pensjonsfond utland (SPU):

«6. Stortinget ber regjeringen igangsette en gjennomgang av alle investeringer i våpenselskaper gjennom SPU for å se om SPU er investert i flere selskaper som leverer til de krigende partene i Jemen, og komme tilbake til Stortinget med dette i den årlige stortingsmeldingen om Statens pensjonsfond.

7. Stortinget ber regjeringen foreta en grundig gjennomgang av alle SPUs nåværende investeringer i Saudi-Arabia for å sikre at de er i tråd med fondets etiske rammeverk og ikke bryter menneskerettighetene, og komme tilbake til Stortinget med dette i den årlige stortingsmeldingen om Statens pensjonsfond.»

De etisk motiverte retningslinjene for observasjon og utelukkelse fra SPU gjelder selskaper, og inneholder etiske kriterier som er basert på selskapers produkter eller på deres atferd. Kriteriene er basert på et klart felles verdigrunnlag i den norske befolkningen og på internasjonale standarder og prinsipper.

Det *produktbaserte* våpenkriteriet innebærer at fondet ikke skal være investert i selskaper som selv eller gjennom enheter de kontrollerer produserer våpen som ved normal anvendelse bryter med grunnleggende humanitære prinsipper. Ved utgangen

av 2017 var 20 selskaper utelukket under våpenkriteriet. De *atferdsbaserte* kriteriene er knyttet til uakseptabel risiko for at selskaper medvirker til eller selv er ansvarlig for grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene, alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner, alvorlig miljøskade, grov korrupsjon eller andre særlig grove brudd på grunnleggende etiske normer. Ved utgangen av 2017 var 28 selskaper utelukket under atferdskriteriene.

I tillegg har Finansdepartementet fastsatt en bestemmelse i mandatet som er gitt til Norges Bank, jf. § 3-1 andre ledd bokstav c, som sier at fondet ikke skal være investert i rentebærende instrumenter utstedt av stater eller statsrelaterte utstedere i de unntakstilfeller der departementet har avskåret slike investeringer på bakgrunn av at det er vedtatt særlig omfattende FN-sanksjoner, eller andre internasjonale tiltak av særlig stort omfang rettet mot et bestemt land og Norge har sluttet opp om tiltakene. Fondet skal heller ikke være investert i selskaper som selger våpen eller militært materiell til stater som er omfattet av dette såkalte statsobligasjonsunntaket. For tiden gjelder dette Nord-Korea og Syria.

Etikkrådet overvåker fondets portefølje kontinuerlig og mottar regelmessige rapporter om selskapers mulige tilknytning til produksjon av ulike våpentyper som kan være grunnlag for utelukkelse av selskaper. På bakgrunn av dette foretar Etikkrådet egne undersøkelser og kontakter aktuelle selskaper. For atferdskriteriene undersøker Etikkrådet selskaper og områder der risikoen for brudd på retningslinjene anses størst.

Skulle en innføre en praksis med å utelukke selskaper på bakgrunn av salg av et produkt som ikke omfattes av produktkriteriene i retningslinjene, til en stat som er i krig eller konflikt, men ikke er omfattet av statsobligasjonsunntaket, vil dette innebærer at en fraviker den brede oppslutningen i Stortinget om at fondet ikke skal være et utenrikspolitisk virkemiddel. Vi har andre og mer hensiktsmessige virkemidler som ivaretar norsk utenrikspolitikk.

Investeringsstrategien for SPU tar utgangspunkt i en strategisk referanseindeks fastsatt av Finansdepartementet. I indeksen inngår aksjer og obligasjoner. Referanseindeksen for aksjer er basert på indeksen FTSE Global All Cap fra indeksleverandøren FTSE Russell. Indeksen består av segmentene utviklede aksjemarkeder, avanserte fremvoksende aksjemarkeder og sekundære fremvoksende aksjemarkeder. Indeksleverandøren har kunngjort at Saudi-Arabia vil inkluderes i indeksen FTSE Global All Cap i mars neste år. I lys av økningen i aksjeandelen har departementet satt i gang et arbeid med å vurdere sammensetningen av referanseindeksen for aksjer. Departementet har i den forbindelse bedt om råd og vurderinger fra Norges Bank, blant annet om justeringsfaktorene og sammensetningen av fremvoksende markeder i referanseindeksen. Banken er også bedt om å gjøre rede for sine erfaringer med investeringer både i fremvoksende markeder og markeder som ikke inngår i referanseindeksen, samt sitt rammeverk for styring og kontroll av den særskilte risikoen i disse markedene. Som for valutaer i obligasjonsindeksen, skal det ikke tas inn

nye markeder i fondets referanseindeks for aksjer før det er tatt en beslutning om sammensetning av denne.

Finanskomiteen uttalte i sin innstilling om meldingen *Statens pensjonsfond 2018* at når SPU's referanseindeks utvides til å omfatte land hvor det er grunn til bekymring for menneskerettighetssituasjonen generelt, er det viktig at retningslinjene for observasjon og uttrekk gjennomgås og operasjonaliseres slik at de er tilstrekkelig robuste i forhold til utfordringene i disse markedene. Finansdepartementet ba i brev 28. juni 2018 Etikkrådet om å gjøre rede for sitt arbeid med menneskerettighetskriteriet. Departementet mottok rådets redegjørelse 13. november 2018. Etikkrådet beskriver i brevet sin tolkning av kriteriet og hvordan det arbeider med saker under kriteriet. Rådet peker også på flere utfordringer og dilemmaer, og viser til at det i 2019 tar sikte på å gjennomføre en evaluering av sitt arbeid med kriteriet. Departementet vil omtale Etikkrådets redegjørelse i meldingen om Statens pensjonsfond som legges frem våren 2019.

Jeg anser på denne bakgrunn at det ikke er hensiktsmessig med særskilte gjennomganger som foreslått i punktene 6 og 7.

Med hilsen

Siv Jensen

Stortinget
Utenriks- og forsvarskomiteen
v/leder Anniken Huitfeldt
0026 Oslo

Oslo, 2. januar 2019

Det vises til brev av 21. november med anmodning om Utenriksdepartementets uttalelse til Dokument 8:42 S (2018-2019).

Regjeringen er svært bekymret for menneskerettighetenes kår i Saudi-Arabia. Dette gjelder ikke minst fengsling av menneskerettighetsforsvarere, økt bruk av dødsstraff, og mangel på respekt for ytringsfrihet og kvinners rettigheter.

Beskyttelse av menneskerettighetsforsvarere prioriteres høyt av Norge. Overfor saudiske myndigheter har vi gjentatte ganger tatt opp arrestasjonene av saudiske menneskerettighetsforsvarere, og vi har samtidig oppfordret på det sterkeste til etterlevelse av internasjonale menneskerettighetsforpliktelser. Dette skjer både direkte med saudiske myndigheter i Riyadh og Oslo, og i multilaterale fora som FNs menneskerettighetsråd i Genève. I tillegg deltar den norske ambassaden i Riyadh i rettshøringene til menneskerettighetsforsvarere, når det er mulig å få tilgang til rettslokalene.

Saudiske myndigheter er svært godt kjent med Norges syn på menneskerettighets-situasjonen i landet. Under den siste høringen av Saudi-Arabia i FNs menneskerettighetsråd i november i år, ga Norge fire anbefalinger til saudiske myndigheter; om å beskytte menneskerettighetsforsvarere, spesielt kvinneaktivister og journalister, å sikre at terrorlovgivningen er i samsvar med menneskerettighetene, å avskaffe diskriminering av kvinner og å avskaffe dødsstraff. Innen mars 2019 må Saudi-Arabia varsle FN om hvilke anbefalinger de vil godta.

Saudiske myndigheter har en plikt til å etterleve sine internasjonale menneskerettighetsforpliktelser. Disse forpliktelsene innebærer bl. a. krav om en rettferdig rettergang. Det er myndighetenes ansvar å sørge for at menneskerettighetsforsvarere får utføre sitt arbeid uten å risikere straff og forfølgelse. Norge vil fortsette å følge opp rettssikkerheten til menneskerettighetsforsvarere med saudiske myndigheter.

Det er viktig å støtte og beskytte menneskerettighetsforsvarere i Saudi-Arabia og utenfor landets grenser. Samtidig er det viktig at tiltakene tar hensyn til de man ønsker å hjelpe. Det er krevende for vestlige ambassader å ha direkte kontakt med saudiske menneskerettighetsforsvarere. Kontakt med ambassadene kan eksponere dem og øke risikoen for represalier fra myndighetene. Organisasjoner med god lokalkunnskap har også advart mot å gå ut offentlig med enkeltsaker fordi det kan være kontraproduktivt, både for personen saken gjelder, og for deres pårørende. Dette må tas hensyn til i håndteringen av slike saker. Vi ønsker ikke å sette MR-forsvarere i større fare, og har derfor dialog med nærstående land og relevante organisasjoner for å vurdere hvordan vi best kan gi støtte.

Når det gjelder eksport av forsvarsmateriell, har Norge stått i en annen situasjon enn de fleste nærstående land. Vi har et strengt og omfattende eksportkontrollregelverk, som innebærer at det aldri har vært åpnet for eksport av våpen og ammunisjon (A-materiell) til Saudi-Arabia. Søknader om eksport av annet forsvarsmateriell enn våpen (B-materiell) og flerbruksvarer til militær sluttbruk, har vært gjenstand for grundige vurderinger, særlig når det gjelder risiko for at det aktuelle utstyret kan bli brukt til interne undertrykkingsformål eller i Jemen. Dersom en utførsel er vurdert å utgjøre en uakseptabel risiko for slik bruk, eller til å begå alvorlige brudd på humanitærretten eller de grunnleggende menneskerettighetene, er lisens avslått. Avslag fremgår i de årlige meldingene om eksport av forsvarsmateriell til Stortinget. Vi har ingen informasjon som tilsier at norsk materiell er benyttet i Jemen.

Flerbruksvarer er varer som er utviklet for sivile formål, men som også kan anvendes militært. Dersom en flerbruksvare er for militær sluttbruk, vil lisenssøknader behandles etter retningslinjenes bestemmelser om eksport av B-materiell. Departementet lisensierer løpende eksport av flerbruksvarer til godtgjort sivil bruk, som f.eks. til olje- og gasssektoren.

Etter en helhetsvurdering av den siste tids utvikling, besluttet Utenriksdepartementet den 9. november 2018 at det ikke skal gis nye lisenser for eksport av B-materiell eller flerbruksvarer til militær bruk til Saudi-Arabia. Dette er et uttrykk for Norges strenge eksportkontrollpraksis og føre-var linje. Utenriksdepartementets beslutning baserer seg på en samlet vurdering innenfor rammen av retningslinjene og den uoversiktlige situasjonen knyttet til Saudi-Arabia. I denne forbindelse er det også foretatt en ny gjennomgang av gyldige lisenser, og departementet har kommet til at de få og begrensede sakene ikke representerer en uakseptabel risiko for bruk til intern undertrykking eller avledning til Jemen.

Danmark og Finland kunngjorde 22. november at de også vil avstå fra å utstede nye lisenser for forsvarsmateriell til Saudi-Arabia. Tyskland og Sveits har tidligere besluttet å stanse sin eksport av forsvarsmateriell til landet, mens en rekke andre land (som Storbritannia, Frankrike, USA og Spania) fortsatt tillater eksport.

Når det gjelder representantenes spørsmål vedrørende Statens pensjonsfond utlands investeringer i våpenselskaper og i Saudi-Arabia, viser jeg til det vedlagte brevet fra finansministeren.

Norge samarbeider tett med EU og andre nærstående om menneskerettigheter i Saudi-Arabia. Vår holdning er at tiltak mot andre stater er mest effektive når de har bred internasjonal støtte. På nåværende tidspunkt er det ingen støtte blant våre mest nærstående land for å gjennomføre den type omfattende forslag som representantene framfører.

Regjeringen mener at det er i hovedsak gjennom kontakt og engasjement, gjennom å bruke handlingsrom heller enn å kutte kontakt og gi handlingsrom fra seg, at vi har muligheten til å påvirke den politiske utviklingen i verden. Saudi-Arabia har en betydelig innflytelse i regionen i kraft av sin utenrikspolitiske, økonomiske og religiøse rolle. Utviklingen internt i Saudi-Arabia er også kompleks. Det pågår en samfunnsmodernisering med sosiale, kulturelle og økonomiske reformer, samtidig som store utfordringer gjenstår og menneskerettighetssituasjonen forverres. Det er derfor i norsk interesse å ha diplomatisk kontakt med landet, både for å diskutere regionale spørsmål, og for å ha en dialog om den politiske utviklingen i Saudi-Arabia.

Konsekvensen av flere av forslagene som er lagt fram av representantene vil være at vår kontakt og våre påvirkningsmuligheter blir redusert, også når det gjelder menneskerettighetssituasjonen. Et eventuelt brudd på diplomatiske forbindelser kan få betydelige konsekvenser for vårt engasjement i regionen, som f. eks. Iran, Jemen og Israel/Palestina. Alenegang vil sannsynligvis ikke medføre bedring av menneskerettighetssituasjonen i Saudi-Arabia, men trolig bety at vår evne til å ivareta norske interesser overfor Saudi-Arabia, inkludert bistand til norske borgere, svekkes. Regjeringen ønsker ikke dette. Det er viktig for Norge å opprettholde mulighetene for dialog og påvirkning, framfor å legge opp til brudd, isolasjon og sanksjoner.

Med vennlig hilsen

Ine Eriksen Søreide

